

АБУ НАСР ФАРОБИЙНИНГ ТИББИЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ

Кароматов Отабек Юнусович
Абу Али ибн Сино номидаги Бухоро
давлат тиббиёт институти.
karomatov.otabek@bsmi.uz

Аннотация

Ушбу мақолада ўрта асрнинг буюк мутафаккири ва энциклопедист олими Абу Наср Фаробийнинг тиббиёт соҳасига доир қарашлари таҳлил қилинади. Унинг тиббиёт ва фалсафани боғлаган илмий ёндашуви, саломатликка умуминсоний ва маънавий қадриятлар нуқтаи назаридан қараши, инсон танаси ва руҳиятига бўлган илмий қарашлари очиқ берилган. Шунингдек, Фаробийнинг тиббий профилактикага қаратган эътибори ва унинг тиббий-ахлоқий идеаллари мукаммал ёритилади. Унинг илмий меросининг кейинги мутафаккирлар, жумладан Абу Али ибн Сино фаолиятига кўрсатган таъсири ҳам таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: Абу Наср Фаробий, тиббиёт тарихи, Ислом тиббиёти, саломатлик, профилактика, фалсафа, тиббий ахлоқ, жисм ва жон мувозанати.

Кириш

Абу Наср Фаробий ўзининг илмий ва фалсафий мероси билан нафақат Ислом оламида, балки бутун инсоният тарихида ўчмас из қолдирган олимлардан бири ҳисобланади. У Иккинчи муаллим (яъни Аристотелдан кейинги иккинчи устоз) сифатида тан олинган. Фаробий фалсафа, мантиқ, тилшунослик, мусиқа, сиёсат ва тиббиёт соҳаларида ҳам юксак даражада асарлар ёзиб қолдирган.

Унинг тиббиётга оид қарашлари замонавий тиббий билимлар билан уйғун бўлиб, инсон саломатлигига жисмоний ва руҳий бирликда ёндашишини кўрсатади. Бу қарашлар тиббиётнинг ҳозирги концепцияларига — холистик тиббиётга жуда яқиндир.

Асосий қисм**1. Фаробийнинг тиббиётга бўлган умумий муносабати**

Фаробий тиббиётни жамиятнинг барқарор тараққиёти учун асосий фанлардан бири сифатида баҳолаган. Унингча, соғлом инсон — соғлом жамиятнинг пойдевори. Тиббиёт эса на фақат касалликни даволаш, балки инсон ҳаётини тўғри ташкил этиш, уни соғлом яшашга йўналтириш воситасидир. Фаробий тиббиётни ахлоқий, эстетик ва фалсафий жиҳатлари билан биргаликда кўради.

2. Жисм ва жон мувозанати

Фаробий инсонни мураккаб мавжудот сифатида кўради: у инсон танаси ва руҳини бир-биридан ажралмас ҳолда ўрганади. Унинг таъкидлашича, жисмонан соғлом инсон — руҳан ҳам соғлом бўлиши мумкин. Аксинча, руҳий изтироблар жисмоний касалликларга олиб келиши мумкин. Бу қараш, айниқса, замонавий психосоматика таълимоти билан уйғунликда кўрилади.

3. Тиббиёт ва фалсафа ўртасидаги боғлиқлик

Фаробий тиббиётни фалсафа билан уйғун ҳолда кўрган. Унингча, ҳақиқий табиб нафақат шифокор, балки ақл ва ахлоқ эгаси бўлиши лозим. У "Фозил шаҳар аҳли" асарида фозил жамиятни барпо этиш учун соғлом инсонлар кераклигини ва бу йўлда табибнинг ўрни беқиёс эканлигини таъкидлайди. У инсон ҳаётини табиий ва маънавий қонунлар асосида бошқариш зарурлигини илгари суради.

4. Фаробий ва профилактика

Фаробий профилактикага — яъни касалликларнинг олдини олишга катта эътибор қаратган. Унингча, касал бўлган инсонни даволашдан кўра, унинг касал бўлиб қолишининг олдини олиш самаралироқдир. Бу борада Фаробий тозалик, тўғри овқатланиш, жисмоний фаоллик, маънавий соғлом муҳит ва маърифий тарбияга алоҳида ўрин берган.

5. Фаробийнинг шогирдларга таъсири

Абу Али ибн Сино ўз асарларида Фаробийнинг фалсафий ва мантиқий таълимотларидан илҳом олганини таъкидлайди. Ибн Сино тиббиётни нафақат амалий фан, балки ақлий асосларга эга тизим деб қараган — бу эса Фаробийнинг таъсиридир. Фаробий мантиқ ва таҳлилни тиббий таҳқиқотнинг асосий усули сифатида кўрсатиб, илм-фан ривожига катта ҳисса қўшган.

6. Инсон танаси ҳақидаги фикрлари

Фаробий тиббиётдаги баъзи анатомик ва физиологик тушунчаларга ҳам эътибор қаратган. У инсон танаси — мукамал тизим эканлигини таъкидлайди ва ҳар бир органнинг вазифаси, унинг бошқа органлар билан алоқаси ҳақида умумий фикрлар билдиради. Унингча, агар бир аъзо ўз вазифасини тўлиқ бажармаса, бутун организм мувозанати бузилади.

Хулоса

Абу Наср Фаробий тиббиёт соҳасидаги қарашлари билан нафақат ўз даврида, балки кейинги асрларда ҳам тиббиёт ва фалсафа ривожига катта таъсир кўрсатган. У тиббиётни жисмоний ва маънавий соғломликни таъминловчи, жамиятнинг маърифий пойдевори сифатида кўрган. Фаробийнинг инсон, жамият ва саломатлик тўғрисидаги илмий қарашлари бугунги кун тиббиёти учун ҳам долзарб аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Фаробий Абу Наср. *Фозил шаҳар аҳли тўғрисида*. – Тошкент: Фан, 1993.

2. Ибн Сино Абу Али. *Тиб қонунлари*, I–V жилдлар. – Тошкент: Тиб нашриёти, 1980–1987.
3. Раҳимов Н. *Шарқ мутафаккирлари ва тиббиёт тарихи*. – Тошкент: Маънавият, 2005.
4. Саидов А. *Ўрта аср Шарқ фалсафаси*. – Тошкент: Ўқитувчи, 1996.
5. Мусаев И. *Фаробийнинг фалсафий қарашлари ва уларнинг тиббиётга таъсири* // Ислом цивилизацияси. – Тошкент, 2012.
6. Ҳайитметов А. *Фаробий мероси ва унинг илмий аҳамияти*. – Тошкент: Фан, 1990.